

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Krajní nouze a nutná obrana - co mají společného, a v čem se liší?

Krajní nouzi i nutnou obranu řadíme v rámci našeho právního řádu mezi okolnosti vylučující protiprávnost, tedy mezi okolnosti, které mohou způsobit, že jednání, které by jinak naplňovalo znaky trestného činu, nebude za splnění specifických podmínek již od počátku trestné. Jaký však je v těchto dvou na první pohled blízkých pojmech rozdíl?

Aby konkrétní jednání člověka mohlo být označeno jako trestný čin, je zapotřebí, aby toto jednání naplňovalo **tzv. pojmové znaky trestného činu**, definovaného v § 13 Trestního zákoníku (dále jen „TZ“)[1]. Mezi pojmové znaky trestného činu řadíme znaky obecné (věk, přičetnost a v případě mladistvých také rozumová a volní vyspělost), znaky typové (znaky, které od sebe odlišují jednotlivé druhy trestných činů a které vyjadřují typovou škodlivost daného druhu trestných činů) a protiprávnost. V případě, že by některý z těchto znaků absentoval, není možné dané jednání považovat za trestné.

Za takové *beztrestné* jednání považujeme právě jednání za okolností vylučujících protiprávnost, kam kromě krajní nouze (§ 28 TZ) a nutné obrany (§ 29 TZ) trestní zákoník výslovně řadí také svolení poškozeného (§ 30 TZ), přípustné riziko (§ 31 TZ) a oprávněné použití zbraně (§ 32 TZ). V těchto případech danému jednání od počátku schází znak protiprávnosti, kterou lze chápat dvojitým způsobem. Z formálního hlediska se jedná o rozpor s právním řádem, z hlediska materiálního zase o určitý stupeň společenské škodlivosti, který vyvolává potřebu na danou situaci reagovat prostředky trestního práva. Trestní právo totiž jako nejprísnejší právní odvětví přichází na řadu až v těch nejzávažnějších případech.

Pokud tedy někdo jedná v krajní nouzi či nutné obraně, dopouští se tzv. činu jinak trestného, a nevzniká mu tak v důsledku jeho jednání trestní odpovědnost.

Krajní nouzi lze definovat jako čin jinak trestný, kterým je odvráceno nebezpečí, jež bezprostředně hrozí zájmům chráněným trestním zákonem, a za daných okolností ho nelze odvrátit jinak (jedná se o tzv. požadavek subsidiarity), a osoba, jíž toto nebezpečí hrozí, není povinna ho snášet. O krajní nouzi by se však nejednalo, pokud by způsobený následek byl stejně nebo více závažný než ten, který původně hrozil (řeč je o tzv. požadavku proporcionality).[2]

Z výše uvedeného tak lze odvodit, že u krajní nouze dochází ke střetu dvou zájmů chráněných trestním zákonem, kdy jeden z těchto zájmů musí být upřednostněn, a to tak, že hrozící porucha jednoho zájmu může být odvrácena pouze poruchou zájmu druhého. Jedná se v podstatě o trestněprávní aplikaci zásady - „*de duobus malis minus est semper eligendum*“ neboli „*ze dvou zel je vždy třeba zvolit to menší*“. Příkladem jednání v krajní nouzi si můžeme představit situaci, kdy při vytahování osoby z hořícího automobilu této osobě nevyhnutelně způsobíme újmu na zdraví (§ 122 TZ), například v podobě zlomené ruky. Za běžných okolností by se takové jednání posuzovalo jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 TZ, nicméně v této specifickém případě bude jednání vnímáno jako odvrácení závažnějšího nebezpečí ohrožujícího život člověka, a tudíž jednání v krajní nouzi.[3]

V rozmanitosti světa kolem nás však může docházet k situacím, kdy se jednáající osoba mylně domnívá, že podmínky krajní nouze byly naplněny, ačkoli tomu tak ve skutečnosti není. Řeč je tak o tzv. putativní neboli domnělé krajní nouzi, která se jakožto pozitivní omyl o okolnosti vylučující protiprávnost (§ 18 odst. 4 TZ) posuzuje jako skutkový omyl negativní v § 18 odst. 1 TZ. Pachatel je pak odpovědný za trestný čin spáchaný z nedbalosti, nikoli za trestný čin úmyslný.[4]

Kromě putativní krajní nouze může docházet rovněž k excesům neboli vybočení z mezí krajní nouze. Excesy se dělíme na excesy intenzivní, při nichž dochází k tomu, že následek způsobený v krajní nouzi byl zřejmě stejně závažný či ještě závažnější než ten, který původně hrozil, a excesy extenzivní, jejichž podstatou je, že jednání nebylo provedeno v době, kdy nebezpečí chráněným zájmům bezprostředně hrozilo. Na taková jednání se pak dle ustanovení právního řádu nahlíží jako na polehčující okolnost podle § 41 písm. g) TZ.[5]

Nutná obrana je naproti výše uvedenému definována jako čin jinak trestný směřující k odvrácení přímo hrozícího či již trvajících útoku, kterým rozumíme úmyslné protiprávní jednání člověka vůči druhé osobě, přičemž taková obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu již vedeného útoku. Způsob vedení nutné obrany a její přiměřenost je nezbytné vždy posuzovat z hlediska subjektivního stavu obránce, s ohledem na jeho psychický stav a rozpoložení, které v něm útok vyvolal. [6]

I v případě nutné obrany právní teorie hovoří o možnosti excesů a putativní nutné obraně, pro něž platí stejná pravidla jako u krajní nouze. Exces intenzivní dopadá na situace, kdy nutná obrana nebyla zcela zjevně přiměřená způsobu útoku, a exces extenzivní zase na případy, kdy obrana již nebyla provedena v době, kdy útok přímo hrozil nebo trval. [7]

Společné mají tyto dvě okolnosti vylučující protiprávnost také to, že k jednání v krajní nouzi či nutné obraně je oprávněn zásadně kdokoliv. Neexistuje jakékoliv omezení, jež by k takovému jednání opravňovalo pouze okruh osob, jejichž zájmy jsou ohroženy, či osoby, proti kterým útok přímo směřuje. Jednají-li v těchto případech osoby jiné než zmíněné v předchozím souvětí, hovoříme o tzv. pomoci v krajní nouzi či o pomoci v nutné obraně.

Na rozdíl od krajní nouze, není u nutné obrany vyzdvihován či vyžadován požadavek subsidiarity. Není tedy nutné, aby obránce k odvrácení přímo hrozícího útoku či jiného nebezpečí užíval nejprve mírnějších prostředků či mírnějších způsobů obrany, a jejich intenzitu poté stupňoval až podle vývoje útoku. Podstatná je u nutné obrany spíše přiměřenost, která u způsobu odvrácení hrozícího nebezpečí v případě krajní nouze není natolik významná jako u nutné obrany.[8]

Závěrem můžeme po komparaci předmětných institutů shrnout, že pro jednání v krajní nouzi jsou obecně stanoveny přísnější podmínky než u jednání v nutné obraně. Důvodem je skutečnost, že nutná obrana je ve vztahu ke krajní nouzi zvláštním, speciálním a privilegovaným případem. V případě nutné obrany totiž dochází k odvrácení přímého útoku konkrétního člověka - útočnicka, vůči kterému obrana směřuje, a kterému jako jedinému tímto jednáním vzniká újma. Naopak v případě krajní nouze, zájmům chráněným zákonem může hrozit jakékoliv nebezpečí a jednáním se tak působí újma i jiným osobám než útočnickovi. Zájmy těchto osob proto musí být chráněny intenzivněji a precizněji. [9]

Marta Lebdušková

Mgr. Marek Netáhlo,
advokátní koncipient

JELÍNEK & PARTNEŘI
ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ | ATTORNEYS AT LAW

Advokátní kancelář JELÍNEK & Partneři s.r.o.

Pardubice - Dražkovice 181
533 33 Pardubice - Dražkovice

Truhlářská 1108/3
110 00 Praha 1

Tel.: +420 466 310 691
e-mail: advokati@advokatijelinek.cz

[1] zákon č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „TZ“)

[2] JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. (s 254. – 261.)

[3] Citace viz výše.

[4] Zákon č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, 1312 s. (§ 18)

[5] JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. (s 260.)

[6] Zákon č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. ledna 2011, sp. zn. 8Tdo 1623/2010

[7] JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. (s 267.)

[8] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.08.1971, sp. zn. 3 Tz 54/71, ECLI:CZ:NS:1971:3.TZ.54.1971.1, www.sbirka.nsoudu.cz

[9] JELÍNEK, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. (s 261.)

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nálezný Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)